TÜRKÇE A DERSİ (CAT 1 TEZİ)

Araştırma Sorusu: Peyami Safa'nın "Sözde Kızlar" adlı yapıtında yanlış Batılılaşma sorunsalı kadın figürlerin hangi yönleri üzerinden ele alınmıştır?"

Sözcük Sayısı: 3875

İÇİNDEKİLER:

1. Giriş 3

2. Kadının Toplumdaki Konumu 5

3. Türk, Müslüman, Anadolu, Doğu Kadını 6

4. Annelik Sosyal Kimliği 9

5. Batılı Hayata Özenen Kadın 12

6. Biraz Batı, Biraz Doğu Kadını 14

7. Sonuç 16

8. Kaynakça 18

1. Giriş

İnsanlık var olduğu sürece kadın ve erkek figürleri birbirlerinden ayrı, farklı görevler ve sorumluluklar içerisinde tutulmuş, toplumda algılar ve tartışmalar oluşturularak her zaman güncel bir şekilde, sadece sözcük boyutunda kalmayan ayrımlarını korumuşlardır. Toplumun yapısındaki değişimler, kadına karşı tutumu, hatta kadının o toplumdaki kabul gördüğü konumunu bile etkilemiştir. İlk çağlardan itibaren devam etmekte olan kadının yer bulma serüveni, Orta Çağ'ın sonlarına doğru dünya üzerindeki toplumların, "Batılılaşma" adı altında kadına artık belirlenmiş roller içerisine sokması ile son halini almıştır. O dönem içerisinde dünya üzerindeki gücünü kaybetmekte olan Osmanlı devleti, toplumu ileriye götürmek, eski gücüne tekrar kavuşabilmek amacıyla Batı'da gerçekleşen gelişmeleri aynı şekilde kendi toplumunun yaşamına adapte etmeye çalışmıştır. Osmanlı içerisindeki bu değişimler olumlu sonuçlanacağı düşünülse de var olan örf, adet ve gelenekler ile harmanlanıp adapte edilmesi gerekirken, toplumun içine bir anda yerleştirilince kopukluklar, düzensizlikler, bozulmalar meydana gelmiş, var olan düzenin daha da kötüleşmesiyle son bulmuştur. Bu bağlamda kadın figürü de bu modernleşmeye ayak uydurmaya çalışmış, kimileri eski geleneklerine "bağnazlık" adı altında bağlı kalarak kendini korumuş, bazıları ise "özenti" bir şekilde karakterlerinin bozulmasına göz yummuş, değişen yaşamlarının farkına varmadan kendi sonlarını kendileri getirmiştir. Peyami Safa'nın "Sözde Kızlar" adlı yapıtında Türk, Müslüman bir kız olan Mebrure ve "Sözde Kızlar" etiketi yapıştırılmış diğer bütün kadınlar üzerinden Birinci Dünya Savaşı sonrası Anadolu'da yaşayan kadının toplumda değişkenlik gösteren özellikleri tanıtılmış, yanlış Batılılaşmanın getirdiği sonuçlar eleştirel bir dilde okuyucuya aktarılmıştır.

"Yunan saldırıları sırasında kaybolan babasını aramak amacıyla İstanbul'a gelen Mebrure adlı bir genç kızın İstanbul sosyetesinin savaştan bile yıkıcı, yozlaşmış hayatlarına girmesiyle başlar. Bir yanda yalnızlığın çaresizliği, diğer yanda içerisinde kalınan muhitin

kendisine tesir etmeye çalışan ahlaki çöküntüsüyle verilen mücadelede; sözde kızların, bir uçurumdan diğerine yuvarlanan hayatlarına şahitlik etmekteyiz. Çarpık ilişkilerin, yalanların ve yalnızca gününü gün etme anlayışının hâkim olduğu bu çevrede, devletin ve milletin içinde bulunduğu savaş ortamına kayıtsız kalınmakta ve Türk milletinin kıymet verdiği bütün değerler çiğnenmektedir." (İstanbul-Ağustos 2016)

Kitabın arka kapağında yer verilen bu cümleler yazarın eleştirisinin, yapıtın konusunun, işlenen uzam ve zamanın anlaşılmasını sağlamıştır. Yapıtta bir olay hikayesi içerisinde farklı olaylar üzerinden, farklı özelliklerle okuyucuya tanıtılan kadın figürleri; birbirleri arasında gerek karakter gerekse yaşayış biçimleri ve bakış açılarıyla tezatlar oluşturmuş, toplumda kendi adlarını ve yerlerini kendileri belirleyen, eleştiriye maruz kalan "Sözde Kızlar" olmuştur. Bu bağlamda yapıtta yer alan kadın figürleri ele alındığın da Mebrure ve Hayriye Hanım yetişme tarzları, yaşadıkları, yer aldıkları çevre ve uzam, gelişen olaylara karşı duruş ve tutumlarıyla "iyi" karakterli olarak kurgulanmışken, Belma -nam-ı diğer Hatice-, Nevin, Nazmiye Hanım, Naciye Hanım, Güzide bazen "kötü" karakterli, bazen de kötülüğün içerisinde bulunma zorunluluğunda bırakılarak kurgulanmıştır. İyi ve kötü arasında geçen olay hikayesinde geriye kalan erkek figürleri olayların ortaya çıkmasında başrol olsalar da Peyami Safa'nın eleştirisi kadın figürleri üzerinden olmuştur. Bu bağlamda yazarın eleştirisini; kadının yanlış Batılılaşmanın yaşandığı bir toplumda sahip olduğu konumu ve bu konumun getirilerini net bir şekilde anlamak için kadın figürlerini sahip oldukları karakter, yetiştikleri ve bulundukları çevre, yaşamakta oldukları uzamın koşulları, karşı karşıya bırakıldıkları olaylar ve bunlara karşı tutumları ile dönemin koşulları dikkate alınarak ayrı ayrı yapıtla doğrudan ilişkilendirerek incelemek doğru olmuştur.

2. Kadının Toplumdaki Konumu

Peyami Safa, toplumda yanlış Batılılaşma sonucu örf, adet ve geleneklerinden uzaklaşıp bilinçsiz bir şekilde yeni bir kültüre adapte olma çabası içinde yer alan kadın figürlerini eleştirmiştir. Yapıtta, iyi ve kötü olanı net bir şekilde birbirinden ayırarak bir olay hikayesi üzerinden tezini ortaya koymuştur. Her kadın toplumda kendi değerince, rolü ile belirli başlıklara ayrılmış, hikâyenin anlamsal akıcılığına katkıda bulunmuştur. "İyi huylu" olarak okuyucuya tanıtılan odak figür Mebrure, Anadolu'nun sıradan, geleneklerine bağlı, ahlaki ve dini değerlerine her koşulda bağlı kalan bir memur kızı olarak kurgulanmıştır. Odak figür yapıtta eleştirilen yanlış Batılılaşma ile kıyaslandığında ortaya tamamıyla zıt bir kurgulama çıkmasıyla yapılan eleştiri daha ön plana çıkarak kurgu içerisinde okuyucuya aktarılmıştır. Diğer geleneği ve ahlaki değerlerine önem veren bir karakter olan Hayriye Hanım, kurguda direk bir etkisi olmasa da oğlu Nadir yapıtta geçen ana figürler arasında yer almıştır. Nadir, düzgün yetişmiş, parada gözü olmayan, Mebrure'ye yapıt boyunca en çok destek veren bir genç olarak yetişmesini annesine borç bilmiştir. Hayriye Hanım, Mebrure'nin babasını bulma serüveninde ona destek olmuş, ilerideki hayatını şekillendirecek kararlar almasında etkili olmuştur. Bu kadın figürü Anadolu'da sıradan bir şekilde yetişmiş anne figürünü canlandırmıştır. Yapıtın konusunun temsilcileri olan "kötü huylu" olarak kurgulanan karakterlerden Belma, bir diğer ana figürdür. Bu genç kız Anadolulu bir babaya sahip olmasına karşın, abisi Salih ile sahip oldukları hayattan memnun olmayarak kendilerini tamamen farklı bir rolle topluma, sosyetik hayata kazandırma çabasında bulunmuşlardır. Batı yaşam stiline özenerek kendi hayatında değişiklikler yapmış, kendine hedefler, hayaller belirlemiştir. Bunun yanı sıra Behiç gibi Batılılaşmanın sadece kılık kıyafet ile gerçekleştirilebileceğini düşünen bir karakterle olan ilişkisiyle kendini değersizleştirmiş, yapıt boyunca bir Anadolu kızından, Sözde kıza dönüşmüştür. Odak figür Mebrure olmasına rağmen, yazar asıl eleştirisini bu figür üzerinden gerçekleştirmiştir. "Sözde Kızlar" adının

altında yer alan, köşk hayatından olan, Behiç'in kardeşi Nevin'de eğlence düşkünlüğü ve Siyret ile yaşadığı aşk ile eleştiriye maruz kalmıştır. Toplumda zengin kesimde olup, bulunulan dönemin koşulları göze alındığında Anadolu'da yaşanılanlardan hiç etkilenmeyen, aklı fikri eğlencede olmasıyla ve bir ilişkide ikinci kadın olmasıyla toplumdaki yerini ve rolünü kendi belirlemiştir ve bundan memnundur. Nevin'in annesi olan Nazmiye Hanım ise çok benzer bir şekilde Sözde Kızlar'dan olmuş, çocuklarını bir Batı özentisi olarak yetiştirmiştir. Hayriye Hanım ile kıyaslandığında oldukça rahat ve bolluk içerisinde umursamaz bir anne rolüne bürünmüştür. Benzer şekilde Naciye Hanım, saf ve masum olan, fakat sonrasında kötünün bulunduğu uzamdan etkilenen Güzide'nin annesi olup, kızının geleceği için onun mutluluğunu umursamadan, Siyret ile evlenerek köşk hayatına katılmak, zenginlik içerisinde yaşamak istemiştir. Özenti yetişen bir toplumda annelik görevini bu şekilde yaparak kötüler arasında yer almıştır. Safa, aynı biçimde belirli başlıklar altında yer alan, fakat temsil ettikleri duruş bakımından farklı olan kadın figürlerinin, yaşadıkları uzamda yanlış Batılılaşma adı altında toplumda sahip oldukları konum ve değeri okuyucuya eleştirel bir dille aktarmıştır.

3. Türk, Müslüman, Anadolu, Doğu Kadını

"Sözde Kızlar" yapıtında Anadolu'da düşman kuvvetlerden kaçan babasını bulma amacıyla İstanbul'a gelen Mebrure'nin hikayesi anlatılmıştır. Mebrure, sözlük anlamıyla hayırlı ve beğenilmiş olan anlamında yapıtta da her zaman gerek erkekler tarafından gerekse karakteri ve ahlakı ile toplumda beğenilen bir kadın figürü olarak kurgulanmıştır. Yaşadığı uzama bağlı olarak Türk, Müslüman Anadolu kadın tiplemesinin bir örneği olmuştur. Anadolu'dan babasını bulma amacıyla geldiği İstanbul uzamında, toplumun, toplumdaki beklentiler ve hedeflerin onun dünyasından ne kadar uzak olduğunu yapıt boyunca tanımıştır. Yapıtta karşımıza Batılılaşmayı sadece biçimce gerçekleştirmeyi başaran köşkün küçük oğlu

Behiç ve annesi Nazmiye Hanım, ilk günden beri Mebrure'yi kendi kültürlerine, yaşayış biçimlerine adapte etmek için uğraşmıştır. Behiç'in Mebrure'ye takıntılı bir hale gelen sevgisi ve istismarlarına rağmen, Mebrure istemese de içinden onun birazda olsa değişebileceğine, alışkanlıklarından uzaklaşıp ahlaklı olabileceğini düşünmeden edememiştir.

"Behiç'in uzun biçimli gölgesi, mânâlı tavırları, son günlerdeki hareketleri göz önüne geldi. Behiç'in mizacındaki değişikliği, kumara, kadına ve sefahate karşı âni nefretini muhakeme etmek istedi. Fakat, hiçbir şeye karar veremiyordu. Bazen bütün ihtimalleri unutarak, Behiç'e mağlup oluvereceğini, namustan ibaret servetini kaybedeceğini hatırına getiriyor, tüyleri ürperiyordu." (Safa, s.114)

Cümlesi ile bu iç monolog açıkça belirtilmiştir. Mebrure, saf ve temiz duygularıyla köşktekilerden farklı konumlandırılmıştır. Nazmiye Hanım, Behiç ve Nevin ile yaşantısında onların hayatını tanıma fırsatı olmuştur; verilen çay partileri, sohbetler, günler, oyunlar ve davetlerle Batılılaşmayı bir yenilik, kültürel ilerleme ve değişim yerine kılık kıyafet ve bir zenginlik gösterisi olarak algıladıklarını görmüş, hallerinin "kötü" olduğunu kısa bir sürede anlamıştır. *"Bu eve gelenlerin hepsi için aynı şeyi düşünüyordu: "Bu evin bütün insanları bende fena tesir bıraktılar. Ne yapayım ki aranızda bulunmaya mecburum."" (Safa, 42.Basım, s.100)* Yapıt boyunca uzamın insanından etkilenmeyerek babasını bulma amacı doğrultusunda karakterinden, tavırlarından ödün vermemiştir. Hatta bu uğurda, Mebrure'nin saflığından yararlanmaya çalışan Behiç'in, babası ve kendisi için vaat ettiği güzel bir geleceğe bile neredeyse inanmıştır: Behiç'in sunacağı maddi imkanlarla, nikahlanarak Anadolu'da babasını beraber arayacak, bulduklarında hep beraber bu özenti topluluktan ayrı bir hayat sürdürecekler… Bu teklif karşısında sevdiği bey, Fahri'den bile vazgeçebilen bu kadın figürü, toplumda kararlılığıyla bir Anadolu kadının temsilcisi olmuştur.

"Bu Anadolu seyahati, Mebrure için pek canlı bir vaaddi. Behiç'i yalnız bunu düşündüğü için bile sevebilirdi…Halbuki Fahri? ...bazen bir günlük nafakasını bulamayan bu

zavallı çocuktan, Behiç'in yapabileceği fedakarlıktan yarısı bile istenemez, beklenemezdi… İzdivaçta aradığı sükûtun birinci şartı da bu refahtan başka ne idi?" (Safa, s.154-155)

Bu şekilde izdivaç gibi mühim bir konuda amacından sapmamıştır. Zevk, eğlence, gönül eğlendirmek gibi amaçlara hiçbir zaman yeltenmemiş, her zaman akıl ve mantığıyla hareket ederek onun için doğru olanı seçmiştir. Gelenek, göreneklerine, Anadolu'dan gelen ahlakıyla diğerlerinden farklı, örnek gösterilebilecek bir karakter olmuştur. Türk ve Müslümanların Batılaşma sürecinden uzak tutmuştur kendini. Yapıtta inanılan "kötü batılıdır" düşüncesiyle iyi huylu olarak kalmıştır. Bazı durumlarda saflığından, temiz kalbinden faydalanılmaya çalışılsa da toplumda edindiği yer ile bu durumlarda diğer insanalar tarafından sahip çıkılmıştır. Nadir Bey, köşke sürekli girip çıkan biri olarak Mebrure'nin, "sözde kızlar" olarak tanımladığı insan topluluğundan farklı biri olduğunu anlamıştır. Babasını bulma sürecinde en büyük destekçisi olmuş, onun gibi yine erdemli ve düzgün ahlaklı biri olan ilerideki hayat arkadaşı Fahri ile tanışmasına vesile olmuştur. İnsanlarda bıraktığı tesir ile yine kötü yoldan döndüğü önemli bir olay ise Belma ile konuştuğu gece olmuştur. Belma, Mebrure'yi başta kıskanıp köşkte istemese de sonradan tanıdıkça kimseye zararı olmayan, ahlaklı bir kadın olduğunu anlamıştır. Samimi görüp anlattığı hayat hikayesiyle ona örnek olup, hayatıyla ilgili vereceği seçimlerde ona yol çizmiştir. Tecrübelerine dayanarak bu Batılılaşmayı hayatlarına yanlış adapte etmiş insanlara karşı uyarıp koruyarak, Behiç ile evlenme kararından onu caydırmıştır. Yapıt sonunda bu özenti köşk hayatından karakterinden ve yaşantısından en ufak taviz vermeden kurtulmayı başarmıştır. Mebrure, babasını bulma serüveni boyunca gösterdiği kararlığı, saf, temiz kalbi, güzel, düzgün ahlakı ve geleneklerine bağlılığıyla toplumda adı gibi beğenilen tipik bir Türk, Müslüman kadın figürü olarak kurgulanmıştır.

4. Annelik Sosyal Kimliği

Toplumda sosyal kimlik; o bireye biçilen konumu ve onun için tanımlanmış rolleri ortaya koymuştur. Yapıtta Nazmiye Hanım, Naciye Hanım ve Hayriye Hanım bireysel, kadın kimlikleriyle yazarın eleştirisinin bir parçası olmuş, sosyal kimlik olarak edindikleri annelik rolüyle de eleştiri bağlamında ayrı bir bakış açısı oluşturmuştur. Anne, bir bireyin yetiştirilip topluma kazandırılmasında ilk adımda yer alır. Küçük yaştan birey, yaşadığı uzam ve çevresinden istemsiz bir şekilde etkilenip gördüklerini kendi hayatına adapte eder. Yapıttaki kadın figürleri farklı özellikleriyle toplumda konumlanmalarına karşın, bu üç figür karakterlerinden çok kendilerine biçilen rol ile toplumda yerlerini almıştır. Çocuklarını yetiştirme tarzlarıyla eleştirisi yapılan yanlış Batılılaşmanın temelini oluşturmuş. Bu şekilde incelendiğinde karşımıza çıkan figürlerin davranışlarının temelini anlamak kolaylaşmıştır.

İnsanlık tarihinde anne her zaman, çocuğunu dünyaya getirip ilk eğitimini, karakterini oluşturarak topluma kazandıran kişi olmuştur. Yetişen bireyin duygu ve düşünce yapısı, tavırları annenin "iyi" veya "kötü" bir eğitim verip vermediğini kanıtlamıştır. Yapıtta Nazmiye Hanım, Nevin ve Behiç figürlerinin annesi olarak konumlandırılmıştır. Bir köşk hayatı yaşayan bu figürlerin yaşamında hiçbir zaman entrika, eğlence, zenginliğin yarıştığı partiler, maddiyat üzerine kurulu sahte ilişkiler eksik olmamıştır. Batılılaşmayı biçimce bu dünya için yaşayan bir aile olmuştur. Bunun temeli evin büyüğü, çocukların yetiştiricisi annelik kimliğiyle Nazmiye Hanım olmuştur. Oğlunun toplumda ahlak bakımında münasip görülmeyecek ilişkilerini onaylamış, onun Mebrure'ye olan rahatsız edici düzeydeki ilgisine destek olmuş, yaptıklarına göz yummuştur. Kızı Nevin'i, kendisi gibi zengin bir hayat yaşaması için eğitmiş, bağımsız güçlü bir kadın olması yerine, Ataerkil toplum yapısına uygun sürekli dikiş nakış işiyle uğraşan, elinden ev hayatıyla ilgili her iş gelen bir kız olarak yetiştirmiştir. Kendisinin de maddiyat üzerine yapılmış evliliğinde, Salih adlı, oğlu yaşındaki bir gençle gizli bir ilişkisi olmuştur. Sözde Müslüman olan bu aile, ahiret kavramını

hayatlarına yer vermeden yaşamıştır. Bu kadın figürü Batılılaşmayı kılık kıyafet, süs püs, sohbetler çay partileri olarak algılamış, modernleşmenin gelenekselleşmiş ahlak sisteminden uzaklaşmak olarak hayatına adapte etmiş, çocuklarını bu şekilde yetiştirerek topluma kazandırmıştır. *"…bütün bu insanlar şu evde, yalnız birbirlerine zevk, eğlence ve heyecan vermek için yan yana gelmişlerdi. Bu maksada yürümek için başkaları tarafından kudsî tanınan her şeyi hurafe sanıyorlar, korkmadan çiğniyorlardı." (Safa, s.73)* Mebrure'nin iç monoloğuyla köşktekilerin hayatı bu sözlerle özetlenmiştir. Nazmiye Hanım; bu dünya için yaşayan, maddiyat için her şeyi göze alan, ahlaksızlığa göz yuman, kötü huylu, annelik sosyal kimliğine sahip kadın tiplemesinin temsilcisi olmuştur.

Toplumda iyi ve kötünün yanında yaşananlara tepkisiz kalan, duyarsız bireyler de yer almıştır. Bu figürler olaylarda fikirlerini beyan etmeyip, yaşananların sonuçlarında en ufak sorumluluk almayarak en basit ve ilkel çözüm yollarını önermişlerdir. Bir kadının bulunduğu uzamda nötr olması, onun; karakteri güçsüz, eğitimsiz ve yaşam kalitesine düşük biri olarak toplumda konumlandırılmasına neden olmuştur. Yapıtta, Naciye Hanım olarak tanıtılan diğer bir anne figürü, Nazmiye Hanım ile yakın ahbap olmakla birlikte köşkteki hayata ayak uydurmaya çalışan bir kadın olmuştur. Benzer şekilde Batı'yı örnek almış, gösterişli kıyafetler, süsler ile hayatını onlarınkine benzetmiştir. Kızı Güzide'yi bu çevreden biriyle evlendirerek kendi yaşam kalitesini arttırmak için maddi gelir sağlamayı hedeflemiştir. Küçük yaşına rağmen kızının Siyret ile münasebetine kayıtsız kalmış, sonucunda ortaya çıkan kargaşayı en ilkel şekilde, zorunlu evlilik ile başından atmıştır. Bulunulan uzamda kadınların ağzına düşmemek, itibarını zedelememek için genç yaşta kızını evlendirmek istemiştir.

"Naciye'nin iki üç seneden beri Güzide'ye koca aradığını anlamamış değildi. Eğer bildiği Naciye ise, bu fırsattan elbette istifade edecek, kızını Siyret gibi varidatı sağlam bir gence vermeğe uğraşacak, elinden geldiği kadar çalışacak, icap ederse mahkeme rezaletini

de göze aldıracaktı… çünkü mahkeme dırıltıları iki üç ay sürer, fakat neticede Naciye Hanım'ın arzusu yerine gelir." (Safa, s.106)

Nazmiye Hanım, Naciye Hanım'ın tek çarenin evlilik sözlerini işittikten sonra kendi içinden bu cümleleri sarf etmiştir. Yapıtta, kızının yaşadıklarında sorumlu tutulmuş hem oturmamış annelik hem de kadın kimliği ile eleştirilmiştir. Bu olay ile birlikte Naciye Hanım, toplumda başkalarına yaranarak yaşam kalitesini arttırmak için yaşayan ve bu uğurda herkesi feda edebilen, her türlü rezilliği göz yumabilen, güçsüz bir kimliğe sahip kadınların temsilcisi olmuştur.

Peyami Safa, eleştirisini net bir şekilde aktarabilmek için yarattığı iyi ve kötü huylu karakterler arasındaki tezatları annelik kimliğine sahip karakterler arasında da kullanmıştır. Yukarıda verilen farklı açılardan kötü huylu kadın figürlerin yanı sıra, Hayriye Hanım, Anadolu'da alışılagelmiş, sıradan, düzgün ahlaklı annelik görevi üstlenmiş bir kadın figürünü oluşturmuştur. Nadir Bey'in annesi olarak yapıtta yer verilen bu kadın, Mebrure'nin babasını bulma yolunda, köşk hayatından tamamen ayrı bir biçimde desteğini esirgememiş, verdiği kararlarda destek olmuştur. *"–Nazmiye Hanım buraya gelir mi efendim? –Az gelir…Daha doğrusu bana gelmez, Nadir'e gelir. Biz birbirimizden hoşlanmayız." (Safa, s.79)* Köşktekilerden farklı olduğunu bu diyalog ile belli etmiştir. Nadir Bey'in köşk hayatından etkilenmemesi, Fahri ile ahbaplık etmesi, kısacası yetiştirilme tarzı Hayriye Hanım'ın bu özelliklerinin kanıtlar nitelikte olmuştur. Yapıtın başından beri Mebrure'yi her zaman kızı gibi görüp kollamasıyla annelik kimliğini en düzgün şekilde, hakkını vererek yerine getirmiştir. *"…kızcağızımızın da babası Anadolu'da. O da burada kimsesiz…Ben ona annelik ediyorum." (Safa, s.234)* Bu annelik kimliğinin yanında o dönemin koşullarına bağlı olarak okuma yazma bilmeyen, ev hanımı olarak sıradan Anadolulu kadın tiplemesini oluşturmuştur. *"Hayriye Hanım, "Ben okuma bilmem, sen oku kızım" dedi." (Safa, s.233)* Batılılaşma gibi bir çabası olmayan bu kadın figürü toplumda iyi bir anne, ahlaklı bir Anadolu kadını olarak

kabul görmüştür. Diğer anne figürlerine kıyasla, kendi güzel ahlakı sayesinde yetiştirdiği insanlar da onun gibi olup topluma kazandırılmıştır. Bu sebeplerden ötürü Hayriye Hanım toplumda "iyi" huylu figürler arasında konumlandırılmıştır.

5. Batılı Hayata Özenen Kadın

Peyami Safa, yapıtında yanlış Batılılaşmayı "sözde kızlar" adı altında özenti hayatı yaşayan kadın figürleri üzerinden eleştirmiştir. Günlerini eğlenceler, sohbetler, ağırlamalarla geçiren bu kadın figürleri, toplumda belirli yerlere gelebilmek için kendi karakterlerinden ödün vermiş, olmadıkları bir birey olarak hayatlarını yaşamıştır. Yapıt sonunda da bu kızların böyle yaşamaya devam ederlerse onları bekleyen son açıkça belirtilmiştir. Yazar; Belma, Nevin ve Güzide figürlerini yapıtta İstanbul uzamının sıradan sözde kızları olarak kurgulamıştır. Bu kızların ortak yanı aynı toplum içerisinde benzer şekilde erkeklere kendilerini kullandırtmış, tek düşündükleri maddiyat üzerine kurulu izdivaçlar olmuş, modernleşmeyi sadece biçimce gerçekleştirmiş, batıyı sadece kılık kıyafet, eğlence olarak örnek alarak hayatlarını geçirmeye çalışmıştır. Köşk hayatını yakından tanıyan, fakat bu insanlar gibi Batı'yı örnek alma derdi olmayan Nadir Bey, bu kadın figürlerin toplumda fazla olmasıyla onları tespit edip, bir isim takmıştır. Yapıta verilen isim ve eleştirinin asıl odağı olan bu takma ad, yapıt boyunca sadece Nadir Bey tarafından tamamen doğru ve açık bir şekilde tanımlanmıştır.

"Bunlara verilecek en iyi isim bu: Sözde Kızlar! Serbest kaldıkları zaman gördüğünüz şeyleri çekinmeden yapan bu mahluklar, koca aramaya başlayınca sıkılgan, utangaç, tecrübesiz, saf görünmesini de pek iyi bilirler. Mebrure Hanım, ben bu kızları eksiksiz tanırım. Bunlar çokturlar… yazın Ada'da, Moda'da, kışın Beyoğlu'nda, Şişli'de, kendilerine rahat, âsude yuvalar yaparlar. Hiçbir gün yerlerinde durmazlar… gayeleri iki şeydir: Aşık ve koca bulmak… Âşıklarını, tahayyül ettikleri gençler arasından seçerler, onlara fedakârlık

etmeye de katlanırlar… Koca için düşündükleri tamamıyla aksidir: Zeki bir adamla evlenmeye hiç razı değildirler. Yaşlı simsarları, bunamış tüccarları…ihtiyar zenginleri ararlar… "Aklı az, parası çok" tabirini hatırlayınız. Sözde kızların en çok andıkları darbımesel budur." (Safa, s.129-130)

Yapıtın geçtiği uzamda yanlış Batılılaşmanın somut bir temsilcisi olan köşk hayatında verilen partiler ve davetlerde sözde kızlar kendilerini tanıtma çabasıyla uygun bir izdivaç arayışına girmiştirler. Adeta yarış haline gelen bu arayışlarda anneler kızlarını pazarlamış, ahlaksız davranışlara göz yummuştur. Kızlar, erkeklerin onları kullanmasına izin vermiş, tek ehemmiyetleri bolluk, rahatlık içerisinde hayatlarını geçirmek olmuştur. Bu uğurda oluşabilecek her türlü rezilliğe, skandala kayıtsız kalınmıştır. Naciye Hanım'ın kızı Güzide, bu şekilde bir oyuna gelmiş ve Siyret'le evlenme mecburiyetinde kalmıştır. Kız hakkında verilen kararlara, arkasından çevrilen entrikalara sessiz kalmıştır, hatta haberdar dahi olmamıştır. *"Ben Güzide gibi mânâsız bir çocuğu ihmal etmeye mecburum. Bu izdivacın zarurî olduğunu muhite hissettirmeye mecburum… düğünden bir ay sonra da Güzide'yi boşayacağım. İşte bu: Kısa, hatta biraz da eğlenceli bir sergüzeşt…" (Safa, s.112)* cümleleriyle Siyret, Güzide ile ilgili asıl amacını belli etmiştir. Nazmiye Hanım, oğlu Behiç ve Siyret bu oyunu aralarında bir eğlence amaçlı kıza karşı oynamış, zor duruma düşürmüş, fakat umursamamıştır. Güzide, bu olayla birlikte kendi kararlarını vermekte söz hakkına sahip olmayan, karakteri zayıf, dışarıdan kolayca kandırılabilecek, basit kadınların, fakat aynı zamanda eğlenceye, rahat ve bolluk içerisindeki hayata düşkünlüğüyle sözde kızların toplum hayatında bir kadın figürü olarak yerinin temsilcisi olmuştur.

Eğlencelerin, zenginlik içerisinde bolluğun ve konforun eksik olmadığı köşkün tek kızı olan Nevin, diğer insanların imrendiği, Batı'nın biçimce modernleşme etkisinin gözlemlendiği bir hayat yaşamıştır. Dikiş nakış eğitimi almış, ev işerinde becerikli, annesinin sözünden çıkmayan o uzamın toplumunda evin ideal bir kızı ve erkekler için iyi bir evlenme

adayı olmuştur. Adının da anlamıyla, yeni olma, Batı'dan alınan kültürün Anadolu kültürüne adapte edilmesiyle oluşturulan yenilikler anlamına gelmiş, yaşam tarzı ve toplumdaki konumu ile yanlış Batılılaşmanın temsilcisi olmuştur. Hal ve tavırlarıyla sözde kızlara pek benzeyen Nevin de Güzide'nin yaşadığı olaylarda yer almış, oyun oynayan tarafta olduğunu sandığı sırada kendisi kandırılmıştır. Güzide'ye göre ailesinin maddi konumunun da sağladığı bir güç ile, yapıtta daha güçlü bir karaktere sahip olmuştur. Âşık olduğu bey olan Siyret'in sözlerine sorgulamadan güvenmiş, hayatını ona göre şekillendirmiştir. *"…herkes nazarından sen benim aşığımsın, başkasına ait değilsin, başkasına ait olamazsın, hiçbir zaman… bak, ben Güzide ile geçen şeyi affettim, benim de bir kadınlık itibarım var, oo…tahammül edemem." (Safa, s.11)* Aynı zamanda bu cümlelerde de görüldüğü üzere, o uzamda yaşayan her kadın gibi o da hakkında çıkabilecek dedikodulara kendi kararlarından çok önem vererek sıradan bir sözde kız tiplemesi olmuştur. Yapıt boyunca Nevin, toplumda kadının elinden her ev işin geldiğini, aynı zamanda süsünün hiçbir zaman eksik olmadığı, eğlencelere, davetlere, aşk yaşamaya düşkünlüğü olan farklı örneğini tanıtmak amacıyla kurgulanmıştır.

6. Biraz Doğu, Biraz Batı Kadını

Peyami Safa, yapıt boyunca "iyi" ve "kötü" huylu kadın figürlerinin karakter ve yaşam biçimi bakımında tezatlıklarından yararlanarak yanlış Batılılaşmış bir toplumda kadın figürünün toplumda yerini işlemiş, bu özenti hayatı eleştirmiştir. Romantik bir yapıt olduğundan yazar taraflı bir şekilde iyi ve kötü olan karakterleri uç noktalarda kurgulamıştır. Yukarıda değinilen kadın figürlerinden hiçbiri hem iyi hem de kötü huylu olmayı başarmamıştır. Bir tek Belma, nam-ı diğer Hatice figürü yapıt boyunca iki tarafı da temsil etmiş, odak figür olmamasına rağmen yazarın eleştirisinin asıl temsilcisi olmuştur. Yapıt başında sözde kızların kendisi olarak tanımlanan bu kadın figürü, hikâye ilerledikçe, geçmişteki olaylar gün yüzüne çıkmaya başlayıp tecrübelerinden ders almaya başladıkça

Belma, bir Anadolu kızı olduğunu hatırlayıp yaşadığı hayattan dolayı pişman olmuştur. Yazar, bu kadın figürü üzerinden yanlış Batılılaşmanın nasıl yaşandığı, sonuncunda neler çekildiği, bu uğurda neler feda edildiği ile tezini kanıtlamıştır. Yapıtın en başında Behiç'e aşık, Nevin gibi biçimce Batılılaşmış, gününü gün eden bir kadın olarak tanıtılmıştır. Hatta mutaassıp Anadolulu bir adam olan Mustafa Efendi'nin kızı olmasına rağmen kardeşi Salih ile münasip olmayan ilişkilerde bulunmuş, dönemim koşullarına bakıldığında bir genç kıza uygun olmayan geç saatlerde eve dönmüş, babasının yetiştiremediği bir kız olmuştur. Mebrure'nin köşke gelmesiyle, Behiç ile olan aşkı sona ermiş, bu onu Mebrure'ye karşı kıskanç bir şekilde ikinci kadın konumuna düşürmüştür. Yapıtın başında ve ortalarında bu kadar önemli bir karakter olacağı belli edilmemiş, sona yaklaşıldığında hikâyenin odağı haline gelmiştir. Aynı zamanda yazar bu şekilde yanlış Batılılaşmanın beklenmedik sonuçlara yol açabileceğinin izleğini bu şekilde vermiştir. Sona yaklaşıldığında, Behiç ile Mebrure'nin izdivacını işiten ağır bir şekilde hastalanmış Belma, Mebrure'yi başına çağırarak ona sözde kız olma hikayesini, onu kurtarmak amacıyla anlatmıştır. Bu yola Batı kültüründen gelen bir aktris olma hevesiyle adını Hatice'den Belma'ya çevirerek girdiğini, âşık olduğu adam uğruna feda ettiklerini, yine aynı adamın şu an onu öldürmekte olduğunu anlatmıştır. Anadolu'da Türk, Müslüman kadın figürlerinde sıkça karşılaşılan bir isim olan Hatice'nin yerini iri, kaba anlamına gelen Belma'nın alması, değişen ahlâk, yaşayış tarzı ve bununla birlikte ortaya çıkabilecek sorunların başlangıcı olmuştur. Bütün bu pişmanlıkları onu ölüm döşeğinde özüne döndürmüş, erdemli, güzel ahlaklı biri olmasını sağlamıştır. Yapıt boyunca sadece burada eski kimliğinin ortaya çıkması bunun kanıtı olmuştur. Hikâyesinin diğer sözde kızlara yollarının daha başındayken dönmesi için örnek olmasını, Mebrure'nin bu kararını değiştirmesini istemiştir.

"Behiç müthiş adamdır: Yalancı, kalpsiz, hain, menfaatperest, zevkine düşkün bir adam. Berbat bir adam…ötekilerde öyledir: Nevin de Nazmiye de benim gibi hastadırlar. Hep fena

adamlar, hep ahlaksızlar…onlara hiç aldanma, hatta bana vadet et artık köşke gitmeyeceksin…hep seni düşünüyorum…ve bütün temiz, namuslu, öz Türk kızlarını…Ah onlara anlatabilsem…" (Safa, s.197)

Son cümleleri onun eski Müslüman bir Türk kızına, özüne dönüşünü göstermiştir. *"Artık…ben Müslüman…Türk kızı…Allah…ben Hatice…yim…ben" (Safa, s.200)* Yazar, Belma figürünün ölümü ile diğer Batılılaşma yoluna giren figürlerinde sonlarına yer vermiştir. Behiç tutuklanmış, köşktekilerin itibarı tamamıyla zedelenmiş yaptıklarının sonuçlarını çekmiştirler.

"Belma intihariyle hepimize, hatta bütün memlekete hizmet etti. Evvela kendi kendisini cezalandırdı, sonra kendisi gibi yaşamak isteyenlere ders verdi. Bir sözde kızın kavuşabileceği en büyük saadeti gösterdi…Ve nihayet, bize Behiç'i tanıttı. En büyük gayesi de buydu. Boter'in kostümleriyle örtülen bir zilleti ifşa etmek istemişti ve muvaffak oldu." (Safa, s. 216)

Sözleriyle Nadir, Belma'nın yaşadıklarını özetlemiştir. Belma, toplumda yaşadığı hayattan memnun olmayıp, şan şöhret, zenginlik, refah için her şeyini feda edebilecek, yanlış batılılaşmanın sonuçlarına katlanan pişman olan, fakat pişmanlığın faydası olmadığında kendi hayatına son verebilecek kadın figürünün temsilcisi olmuştur. Yine aynı Belma, Anadolulu sıradan bir ailenin, toplumun diğer kadınlarını düşünen, kendi hayat hikayesiyle onları kurtarmak isteyen erdemli Türk, Müslüman kadın tiplemesini canlandırmış, Hatice olmuştur. *"Zavallı Hatice müsaade etmeliydi de mezar taşının üstüne bir Arap şairinin mezarındaki şu cümle yazılmalı ve bütün sözde kızlara hitap etmeliydi: "Dün sizin gibiydim, yarın benim gibi olacaksınız!"" (Safa, s.236)*

7. Sonuç

Peyami Safa, “Sözde Kızlar” adlı yapıtında Batılılaşmayı yanlış bir şekilde hayatına adapte etmekte olan kadınların, farklı karakter özellikleri doğrultusunda toplumdaki yerlerini eleştirisi üzerinden okuyucuya aktarmıştır. Yapıt sürecince karşımıza çıkan kadın figürlerinde “iyi huylu” ve “kötü huylu” olan arasındaki tezatlığı kullanarak sözde kızları tanımlanmıştır. İyi huylu olarak kurgulanan Mebrure ve Hayriye Hanım, Anadolulu, Türk, Müslüman kadın tiplemesini yapıtta kendilerine özgü karakterleriyle temsil etmiş; Nazmiye, Naciye Hanım, Nevin ve Güzide Batılılaşmayı sadece biçimce gerçekleştirebilmiş, eğlence, refah içinde bir hayat için her şeyini feda edebilecek, sosyal kimliklerini layığıyla yerine getirememiş, “kötü huylu” kadın tiplemesini oluşturmuştur. Bunlardan hem tamamen ayrı hem de birleşimlerinden oluşan Belma figürü, iyi huylu bir karakter olmasına karşın, kötü bir hayat geçirmiştir. Yapıt boyunca eleştirilen sözde kızların en önemli örneği, yanlış Batılılaşmanın sonuçlarını ve bundan dolayı pişmanlık duyulup temelde sahip olunan değerlere; Müslüman, Türk kadınına dönüşü temsil etmiştir. Yapıtta farklı başlıklar altında kurgulanan bu kadın figürleri aynı eleştiriyi dile getirmiştirler. Safa, biçimce gerçekleştirilen Batılılaşma hareketinin toplumda karakteriyle yer edinen kad1 figürlerinin kendilerini, özlerini, bireysel ve sosyal kimliklerini unutmasına yol açtığını, bu yolda ilerlendiğinde bireyin pişman olup eski haline dönmek isteyeceğini, fakat bunun mümkün olmadığını, geç kalınmış olacağını anlatmıştır. Aslında modernleşmeyi yanlış bir şekilde günlük yaşama adapte eden bir toplumda, “Sözde Kızların” ne konumu ne de değeri olduğu ortaya çıkmıştır.

8. Kaynakça

- Safa, Peyami. *Sözde Kızlar*. 42.Basım, Ötüken, 2016.

- *J.-P. SARTRETN VAROLUŞÇULUĞUNDA .. - Dergipark.gov.tr*. dergipark.gov.tr/download/article-file/188282.

- Derinsu, Hacer Esra, and Hacer Esra Derinsu. "Peyami Safa'nın Sözde Kızlar Romanında Doğulu Kadının Yanlış Batılılaşması." *Academia.edu - Share Research*, www.academia.edu/32463980/Peyami_Safanın_Sözde_Kızlar_Romanında_Doğulu_Kadının_Yanlış_Batılılaşması.